

Politika ZDA do Hrvaške in Bosne

S koncem hladne vojne je izginila tudi bipolarnost v mednarodni skupnosti. Sveta si nista več razdeljevali dve supersili in dva nasprotna bloka. Razpadla je Sovjetska zveza in z njo je razpadel vzhodni politični in vojaški blok. Na prizorišču je ostala le ena supersila – Združene države. Čeprav je njihov večni sovjetski tekmeč doživel pomembne spremembe in se umaknil z druge strani šahovnice, vedno pripravljene za grozečo atomsko partijo, je videti, da mnogi niso razumeli, da so se s tem tudi pravila mednarodne igre močno spremenila. Celotna politična in vojaška strategija ene strani je postala brezpredmetna. Radikalno spremenjeno prizorišče je zahtevalo tudi radikalno nov politični pristop. Ta nova politika pa ima zaenkrat novo samo ime: nova mednarodna ureditev. Vse drugo je še vedno nedefinirano.¹

Drugič, skorajda prevladalo je mnenje, da bo demokratska transformacija nekdanjih komunističnih držav minila povsem mirno in brez nasprotujočih teženj, ki bi oteževale ali celo onemogočile demokratske spremembe. Krvava drama na tleh nekdanje Jugoslavije, vojna žarišča in klice etničnih nemirov v nekdanji Sovjetski zvezi so političnim vodjem prekrizala račune, ko so skušali v zunanji politiki, oblikovani po podobi hladne vojne, obdržati nadzor nad dogodki, ki so jim uhajali iz rok. Niso se zavedali, da je treba v povsem novem položaju spremeniti pravila igre. Tretjič, jasno je, da so na prizorišču starega reda v mednarodni skupnosti samo Združene države ohranile vlogo supersile, ki lahko s svojim politično, gospodarsko, vojaško in jedrsko zmogljivostjo vpliva na dogodke v mednarodni skupnosti. Umanjkanje bipolarne politične strukture sveta in pojav novonastale monopolarnosti sta povzročila asimetričnost odgovornosti. Medtem ko sta poprej s svojimi političnimi strategijami in konfrontacijami dva bloka krojila usodo sveta in nosila odgovornost za njegovo varnost, lahko zdaj samo ena država, ZDA, s svojimi ravnanji bistveno spreminja globalni politični razvoj in sprejema odločitve, ki so odločilne za končni izid dogajanj v svetovnih kriznih žariščih. Pri tem ne smemo pozabiti, da je tudi ne vključevanje v dogajanje svojevrstna politika. Pasivnost v zunanji politiki in izolacionizem sta postopka, ki ne razbremenjujeta odgovornosti. Pravniki so že davno določili, da je kaznivo dejanje mogoče storiti tudi z ne-dejanjem. Kdor ne pomaga utaplajočemu, čeprav bi to lahko storil, je za to kazensko odgovoren po vseh sodobnih zakonodajnih sistemih. V politiki to pomeni, da sta si poprej dva bloka med seboj delila moralno odgovornost, ki zdaj v celoti sloni na plečih ene države. Bistveno je ne zmanjšuje niti gospodarska rast Japonske, Nemčije, Evropske skupnosti niti obstoj drugih velikih sil, kakršne so še

* Dr. Branko Caratan, redni profesor na Fakulteti za politične vede v Zagrebu.

¹ Ralf Dahrendorf je prvi (že leta 1979) na Univezi v Akri (Gana) govoril o novi svetovni ureditvi s poudarkom na gospodarstvu in človekovih pravicah. Gorbačov je aprila 1990, ko je bil še predsednik ZSSR, dejal, da je svet na začetku procesa oblikovanja nove svetovne ureditve. Pojem je prišel v širši obtok šele nekaj mesecev pozneje, po iraški invaziji na Kuvajt avgusta 1990. Septembra istega leta je ameriški predsednik Bush razloge za intervencijo opravičeval tudi s potrebo po vzpostavitvi nove svetovne ureditve, v kateri bo svet prost nasilnih groženj, pravičnost bo bolje zavarovana, mir bolj gotov, vsi narodi pa bodo uživali napredek in harmonijo; zakon džungle bo zamenjala vladavina prava, pravice šibkejših pa bodo zelo spoštovane (prim.: Adam Roberts, *A New Age in International Relations*, »International Affairs«, Vol. 67, št. 3, julij 1993, str. 519).

vedno Rusija, Velika Britanija, Francija ali Kitajska. Ne da bi podcenjevali njihov pomen, je treba reči, da te države, verjetno celo vse skupaj, ne morejo tako neposredno vplivati na svetovna politična žarišča kot ZDA.

Četrtrič, nobeno naključje ni, da so bile rešitve, ki so sledile starim političnim izkušnjam, zgolj neuspešne improvizacije. Danes se skoraj vsi strinjajo, da je bila politika reševanja krize na tleh nekdanje Jugoslavije napačna. Nobenemu od ukrepov ameriške, pa tudi zahodnoevropske politike, ni uspelo ustaviti sovražnosti in preprečiti nadaljnega širjenja konfliktov; o končni rešitvi problemov pa sploh ne more biti govor. Administracija predsednika Busha je v prvo vrsto postavila poskuse ohranjanja jugoslovanske federacije – da bi s tem rešila federacijo, ki ji je načeloval Gorbačov. Najprej je bila Markovičevi vladi obljubljena pomoč za demokratizacijo in tržne reforme.² Ob tem je ostalo ob strani dejstvo, da padeč komunizma spremlja razpad zveznih večnacionalnih držav in da se s tem odpira nacionalno vprašanje, ki ga paket Markovičevih ukrepov sploh ni vključeval in ga ni mogoče samodejno rešiti z demokratizacijo in uvedbo tržnega gospodarstva.³ Nato je državni sekretar James Baker v začetku poletja leta 1991 v Beogradu izjavil, da Združene države podpirajo ozemeljsko celovitost Jugoslavije. To sporočilo je JLA razumela kot zeleno luč za napad na Slovenijo, češ da bo z vrnitvijo Slovencev v federacijo rešena zvezna država. Po drugi strani pa je Milošević v izjavi amariškega ministra za zunanje zadeve videl dimno zaveso za svoje osvajaalne načrte v okviru Jugoslavije. Če se Američani zavzemajo za celovitost, tedaj so tisti, ki zapuščajo državo, separatisti, vojna JLA v imenu Srbije ali pa vojna Srbije same proti Sloveniji in Hrvaški pa je le spopad s separatisti. Hkrati je bil oboroženi spopad med republikami, ki so se hotele osamosvojiti, označen kot državljanska vojna, ki se praviloma ne vključuje v zunanji svet. Zapoznelo spoznanje, da je vojna na tleh nekdanje Jugoslavije agresija ene države proti drugim, je onemogočilo odločno in pravočasno akcijo mednarodne skupnosti, ki bi vojno ustavila v samem začetku. Namesto tega so uporabili polovična sredstva, kakršen je embargo na uvoz orožja za vse udeležene strani, poskusi, da bi se spori rešili z dogovarjanjem, in zagotavljanje človekoljubne pomoči.

Embargo je seveda pomenil prednost za tiste, ki so že imeli orožje. To je bila

² Ameriški politologi, strokovnjaki za Vzhodno Evropo, so takrat svoji administraciji svetovali, naj s krediti in reprogramiranjem starih dolgov podpira vlado Anteja Markovića. Vlada ZDA je načelno sprejela takšno politiko, vendar je bila izpeljana v skromnem obsegu. Razen tega so svetovalci predlagali, naj bi problem Kosova sanirali s postavitvijo mednarodnih mirovnih sil v tej pokrajini. Namesto tega pa je poskušala ameriška politika položaj kosovskih Albancev olajšati s pritiskom na zvezno vlado in Miloševića (prim.: Daniel N. Nelson, *Balkan Imbroglio: Politics and Security in Southeastern Europe*, Boulder, San Francisco, Oxford, Westview Press 1991, str. 51).

³ Razpad nekdanjih komunističnih federacij v postkomunističnem obdobju ni naključje. Dezintegracija teh mnogonacionalnih držav je sestavni del propada starega komunističnega reda, ki je neločljiv od prehoda od enopartijske oblasti k pluralistični demokraciji in od diriganega gospodarstva k tržnemu. Obširneje o tem v: Branko Caratan, *Razpad komunističnih federacija*, »Politička misao« 1/1993. Zahodni strokovnjaki za Soviet Studies in East European Studies in procesu sprememb v Vzhodni Evropi navadno poudarjajo samo zvezo med demokracijo, trgov in varnostjo. Prim. članek Daniela N. Nelsona in Samuela Bentleyja na temo *The comparative Politics of Eastern Europe* v knjigi Stephena Whita et al. *Developments in East European Politics*, London, Macmillan 1993. Avtorja sicer izvrstne študije, ki kot posebno politološko disciplino postavlja Komparativno politiko Vzhodne Evrope, spregledata, da je varnost v tem kontekstu predvsem povezana z vzpostavljanjem novih nacionalnih držav in razpadanjem starih večnacionalnih federacij. Naši tezi v prid govori tudi najnovejše pisanje ameriških politologov, strokovnjakov za nekdanje sovjetsko področje in njegove narodnostne probleme – prim. Paul A. Globe, *Ten Issues in Search of a Policy: Failed Approach to the Post-Soviet States*, »Current History« Vol. 92, št. 576, oktober 1993, str. 305-306; William C. Bodie, *The Threat to America from the Former USSR*, »Orbis« jesen 1993, str. 511-516, 522-524. Oba članka napadata rusocentrični pristop ameriške politike, ki tudi vnaprej vse nove države pojmuje kot enotno področje in s tem podpira velikoruski nacionalizem. Podcenjevanje nacionalnega pluralizma hkrati podpihuje nacionalizme vseh drugih in ogroža demokratičen prehod, katerega neločljiv del je tudi graditev novih držav (state building).

srbska stran, ki si je prisvojila pravico do orožja nekdanje zvezne armade in s tem pridobila ugoden štartni položaj za osvajanja. Embargo je tako praktično pomagal nadaljnjemu širjenju vojne.⁴ Razen tega se z dogovarjanjem ni dalo ustaviti osvajačca, ki vojne ni začel zato, da bi odstopil od svojih ciljev, ampak zato da bi jih dosegel.⁵ Neuspešna dogovarjanja so bila samo kupovanje časa za stran, ki se je do zob oborožena lotila osvajanja tujih ozemelj. In nazadnje, človekoljubna pomoč je celila posledice, ni pa preprečevala vzrokov bolezni. Namesto zdravil je težko bolni pacient dobival aspirine za zniževanje temperature.

Nekdanji državni sekretar Baker je 2. oktobra 1993 v intervjuju za italijanski dnevnik »L'Unita« spet pokazal zmedenost ob za tujca v resnici nejasnih dejstvih vojne na Balkanu. Dejal je, da je vzrok vojne v tem, da sta Slovenija in Hrvaška zasedli meje in tako zahtevali mednarodno priznanje, ki ga je preuranjeno ponujala Nemčija. Hrvaška tedaj ni zasedla mejnih prehodov, od slovenske zasedbe meja do priznanja samostojnosti je minilo šest mesecev, vmes pa je vojska, ki jo je usmerjala srbska politika, osvajala in uničevala Hrvaško. Rekli bi lahko celo, da je priznanje prišlo prepozno, saj bi mednarodno priznanje pred začetkom vojne jasno pokazalo, da je bil osnovni namen bojov agresija ene države na druge, vendar pa to za samo vojno niti ni tako pomembno, saj bi Milošević začel z osvajanjem tudi v zanj manj ugodnih mednarodnih okoliščinah. Nesposobnost prejšnje ameriške administracije v balkanski tragediji je očitna tudi v izjavi Bakerjevega pomočnika in poznejšega vršilca dolžnosti državnega sekretarja Lawrencea Eagleburgerja, ki je položaj v Bosni in Hercegovini imenoval zgodovinska tragedija ter predlagal, naj se v primeru sporazuma med v vojno vpletenimi stranmi številu ameriških vojakov v mirovnih silah karseda zmanjša, saj zaradi globokih in iracionalnih etničnih sporov in sovraštev »mi tam lahko le malo storimo«.

Zanimivo je, da lahko podobne teze srečamo tudi v ameriški strokovni literaturi. Robert W. Tucker in David C. Hendrickson trdita, da je vzrok vojne v Bosni v recipročnih strahovih, ki so v Bosni obstajali tik pred vojno: Muslimani so se bali, da bodo po odceptivi Hrvaške in Slovenije v veliki Srbiji ostali v manjšini, Srbi pa so hoteli preprečiti položaj, ko bi manjšina v bosanski državi prišla pod prevlado Muslimanov. Iz istega razloga so si hoteli Hrvati zagotoviti, da ne bodo manjšina v Jugoslaviji, a tudi ne v Bosni. Avtorja sicer priznavata, da gre za anticipirane strahove, utemeljene s položajem, ki ga ni bilo, temveč je bilo mogoče le pričakovati, da bo do njega prišlo. Odnosi treh narodov v Bosni so bili, kot pravita avtorja, malone idilični.⁶ Ameriška politologa v tej analizi seveda pozabljata, da je ena od strani (Karadžić), vojno v Bosni in Hercegovini izrecno najavila

⁴ Namesto embarga bi bil pravi odgovor oborožitev vseh dosedanjih in potencialnih žrtev srbskega nasilja: Slovenije, Hrvaške, bosanskih Muslimanov in Hrvatov, Makedonije in Albanije. To je odgovor, ki še vedno ni izgubil svoje aktualnosti. Demilitarizacija bo mogoča šele po vojaškem ali političnem porazu agresorja. Pustiti žrtev sovražnosti neoboroženo pa je neposredna pomoč nasilnikom.

⁵ Vsak osvajalec se želi vojskovati, dokler ne doseže svojih vojaških ciljev. Namen vojne je prav gotovo doseganje nekih ciljev in ne to, da se jim odpoveš. Strokovna literatura, ki se ukvarja s fenomenom vojne, navadno ne more brez izjave ameriškega generala MacArthurja: »War's objective is victory – not prolonged indecision. In war, there is no substitute for victory.« (Cilj vsake vojne je zmaga in ne podaljševanje neodločenosti. Zmaga v vojni nima nadomestka.) Prva svetovna vojna je bila tako dolga, ker si je Nemčija za svoje vojaške cilje postavila ekstenzivna osvajanja. Prim.: Fred Charles Ikle, *Every War Must End*, New York, London, Columbia University Press 1971, str. 10. Analogno bi lahko isto veljalo tudi za vojno, ki jo Srbija izvaja v nekdanji Jugoslaviji. Najprej je izpeljala aneksijo Vojvodine, Kosova in Črne gore, potem je skušala osvojiti Slovenijo, dele Hrvaške in nato Bosno, v rezervi pa še ostaja osvajanje Makedonije in nazadnje etnično čiščenje Kosova. Zaradi vsega tega je težko pričakovati, da bo Srbija vojno končala prej, preden bo uresničila svoje vojaške cilje ali da se bo brez prisile odrekla že osvojenim ozemljem.

⁶ Prim.: Robert W. Tucker, David C. Hendrickson, *America and Bosnia*, »The National Interest« št. 33, jesen 1993, str. 15–18.

in svoje grožnje uresničila s pričetkom vojaških operacij proti Muslimanom in Hrvatom. Strah pred ogroženostjo so »zdravila« osvajanja ozemelj, ki jih je naseljevalo večinsko hrvaško in muslimansko prebivalstvo.

Tucker in Herdrickson se sklicujeta na novinarja BBC Misha Glenyja in oporekata veljavnost bosanskemu referendumu za neodvisnost, ki je potekal 1. marca 1992. Menita, da je referendum, ki je bil organiziran kljub bojkotu Srbov, prekršil določila jugoslovanske ustave iz leta 1974, ki da je za pravico do samoodločbe predpisovala konsenz vseh narodov nekdanje federacije. Ustava je v resnici predvidevala soglasje republik in pokrajin ob spreminjanju meja federacije, kar so si v Beogradu tolmačili kot omejeno pravico do samoodločbe. Seveda pa je pravica naroda do samoodločbe in odcepitve pravica višjega reda, ki spreminja kompozicijo sestavnih delov zvezne države, medtem ko se predpis o konsenzualni spremembi meja nanaša na dano, obstoječo sestavo zvezne države.⁷ Ameriški avtorji so s pomisleki komentirali tudi pravico do samoodločbe v smislu secesije konstitutivnih delov neke zvezne države, in trdili, da mednarodno pravo ne potrjuje takšne možnosti. Ob tem moramo ugotoviti, da so v jugoslovanskem primeru vse ustave iz leta 1974, tako zvezna kot republiške, izhajale iz pravice do samoodločbe in izvirne suverenosti republik, ter s tem pravico do samoodločbe definirale kot notranjepravno vprašanje.⁸ Takšno stališče je potrdila tudi mednarodna skupnost, ko je na predlog Badinterjeve komisije meje nekdanjih republik sprejela za mednarodne meje novih držav. Vendar pa Tuckerju in Hendersonu ne smemo očitati pristranosti in nekritičnosti. Tudi sama sta menila, da je bila politika ZDA problematična, še posebej do Bosne. Združene države so, kot pravita, opogumljale Alijo Izetbegovića, naj izpelje referendum o neodvisnosti in opusti načrt o kantonizaciji, kar je mogel razumeti samo kot implicitno obljubo vojaške podpore. S tem je bila za vedno izgubljena priložnost, da bi se ustavilo napredovanje spopadov.

Lahko rečemo, da se je omahovanje ameriške politike do Hrvaške in Bosne končalo z razpadom Sovjetske zveze. Takrat ni bilo več potrebno z ohranjanjem celovitosti Jugoslavije varovati reform in preprečevati nekontroliranega razpadanja te države, v strahu, da bo to imelo nepregledne posledice pri nadzoru nad ogromnim jedrskim vojaškim potencialom. Hkrati so ZDA obstoj novih držav začele sprejemati kot politično realnost. Njihovo neupoštevanje ni moglo biti temelj uresničevanja ciljev ameriške politike – niti v nekdanji Sovjetski zvezi niti na tleh nekdanje Jugoslavije. ZDA so tako do leta 1992 branile celovitost Sovjetske zveze in Jugoslavije, od takrat pa se zavzemajo za celovitost novih držav, ki so nastale na tleh prejšnjih. Obrambo celovitosti vseh novonastalih držav prav v primeru Bosne postavljajo na raven novega načela ameriške zunanje politike.

Ta preobrat je spremljalo spoznanje teze, da je vojna na tleh nekdanje Jugosla-

⁷ To je očitno tudi v dejstvu, da o pravici do samoodločbe Ustava SFRJ iz leta 1974 govori v uvodnem delu, v poglavju z naslovom Temeljna načela, kjer v nadaljevanju piše, da narodi svoje suverene pravice izvirno uresničujejo v republikah in pokrajinah, delegirani del teh pravic pa v federaciji – na podlagi konsenza in enakopravnega sodelovanja v organih federacije (prim.: *Ustava SFRJ, Ustava SR Hrvaške*, Zagreb, »Narodne novine« 1974, str. 3–4).

⁸ To pomeni, da realizacija pravice do samoodločbe ne sloni na mednarodnem javnem pravu. Ne le zvezna, marveč tudi ustave republik določajo pravico do samoodločbe v svojih temeljnih načelih kot interno pravico republik v federaciji. Za SFRJ in Hrvaško prim.: *Ustava SFRJ, Ustava Hrvaške*, str. 3–4 in 203. Beograjska pravna in politološka šola je tedaj postavila tezo o enkratnem konzumiranju pravice do samoodločbe. Ta teza ima eno samo napako – da je nihče ne pozna in ne priznava, tudi Badinterjeva komisija ne. Splošna odlika pravnih norm je v njihovi občosti in v tem, da praviloma niso vezane na posamezen primer. O teoriji »konzumiranja« pravice do samoodločbe in o reguliranju tega vprašanja v mednarodnem javnem pravu nasploh gl. odličen pregled v članku Vladimira Iblerja, *Pravo naroda na samoodredjenje i zloupotreba toga prava*, »Politička misao« 2/1992, str. 54–78.

vije posledica agresije Srbije na Hrvaško in Bosno.⁹ Uničenje hrvaških mest, srbska osvajanja v Bosni in Hercegovini in hkrati mednarodno priznanje Bosne so bila preveč očitna dejstva, da bi se dalo še naprej govoriti o državljski vojni. Z drugačno definicijo vojne je postal tudi odnos do nje drugačen: jasno je postalo, da gre za nasilje ene države do drugih.¹⁰ Prvemu kozarčku, če naj uporabimo besede Johna Kennedyja, vedno sledi drugi. Napočil je čas, ko je bilo treba obljube Clintonovih predvolilnih nastopov jemati resno. Kritike, namenjene Bushevi administraciji, so takrat resno opozarjale na nevarnost ameriškega izolacionizma in na nepripravljenost, da bi v balkanskem konfliktu napravili kar koli odločnega.

Razprave o ameriškem izolacionizmu so postale spet aktualne. Predstavniki ameriške administracije so pričeli opozarjati na katastrofalne posledice, ki jih je prinesel ameriški izolacionizem po 1. svetovni vojni. Popolnoma je oslabil Ligo narodov in omogočil izbruh 2. svetovne vojne, v kateri so prešteviline žrtve plačevale za ameriški umik s svetovnega prizorišča. V svojem govoru v Združenih narodih 27. septembra 1993 je predsednik Clinton obsodil izolacionizem in potrdil, da nameravajo ZDA ostati dejavne v mednarodni skupnosti. Kot primer ameriškega interesa v tem je navedel dejstvo, da demokratična in napredna Rusija ni samo dejavnik svetovne varnosti, ampak tudi prispevek k napredovanju svetovnega gospodarstva.¹¹ Kljub temu se v ameriški javnosti krepi izolacionistična naravnost. Maja leta 1993 je 33% prebivalcev menilo, da se morajo ZDA vmešavati v svetovno politiko, medtem ko je bilo leto poprej takšnega mnenja kar 47% ljudi. Hkrati so začeli zastopniki v Kongresu omejevati sredstva za vladne programe v zunanji politiki. Kazati so se začeli prvi znaki negotovosti. Antiintervencionisti iz vrst politikov so se zavzemali za vojaško podporo bosanskim Muslimanom, medtem ko so bili intervencionisti pripravljeni le na intervencijo z najmanjšim ameriškim vložkom.

Angažiranost ZDA v mednarodni politiki je povezana tudi z vprašanjem o ameriškem vodstvu. Predsednik Clinton je dejal, da nameravajo ZDA ostati ne le angažirane, temveč še naprej vodilne v svetovni politiki.¹² Tudi državni sekretar Warren Christopher je potrdil, da brez ameriškega vodstva ni uspešne multinacionalne akcije in da je vsaka takšna akcija odvisna od pripravljenosti ZDA, da po potrebi delujejo same. Za primer je navedel uspešen konec izraelsko-palestinskega mirovnega procesa.¹³ Ob tem bi bilo seveda mogoče vprašanje postaviti tudi drugače: mar ni bil potemtakem neuspešni dogovor Zahoda o intervenciji v Bosni spomladi leta 1993 posledica nezadostne pripravljenosti ZDA za to akcijo? Brez

⁹ Obširneje o vojni Srbije proti Hrvaški gl. B. Caratan, *Vojna in mir na Hrvaškem*, Teorija in praksa, št. 1-2/1992, str. 12-26.

¹⁰ Odgovor na vprašanje, ali gre v nekdanji Jugoslaviji za državljsko vojno ali za agresijo ene države na drugo, je odvisen od ocene trenutka, v katerem je federacija razpadla. Vsekakor je bilo to precej pred formalnimi priznanji novonastalih držav. Pravzaprav je bilo že v času, ko je zvezna država formalno gledano še obstajala, njeno resnično delovanje vprašljivo in praktično onemogočeno. Že takrat se je pričel proces razpadanja. Očiten pa je postal, ko je Srbija razglasila bojkot slovenskega blaga. Posamezni državni in partijski organi so drug za drugim izpadali iz delovanja, tako da je nazadnje JLA ostala edini organ na zvezni ravni. Ker federacije ni povezoval skupni interes, ampak skupna partija, je bil razpad ZK na 14. kongresu (z izstopom slovenskih in hrvaških delegatov) hkrati tudi razpad federacije. Mnenje Anteja Markovića, da partije sicer ni, da pa zvezna država še vedno deluje, je bilo zmotno.

Zanimivo je, da tudi Lori Fisler Damrosch, urednica knjige *Enforcing Restraint: Collective Intervention in Internal Conflicts* (New York, Council on Foreign Relations Press 1993, p. 5), pravi, da je v jugoslovanskem primeru z dezintegracijo federacije interni konflikt postal »jasno internacionalen«.

¹¹ Bill Clinton, *U. S. Committed to Making U. N. Vision a Reality*, *U. S. Foreign Policy Speeches*, USIS 1993, str. 2-6.

¹² Bill Clinton, op. cit. str.

¹³ Državni sekretar Warren Christopher je v govoru na Columbijski univerzi 20. septembra 1993 to posebej poudaril. Prim.: W. Christopher, *The United States Chooses Engagement*, *U. S. Foreign Policy Speeches*, USIS 1993, str. 11.

ameriškega vodstva se zahodna politika znajde na najmanjšem skupnem imenovalcu, kar v praksi pomeni, da se odreče dejavni politiki. Po mnenju Henryja Kissingerja je večstranska akcija brez ameriškega vodstva zgolj alibi za pasivnost in sprejemanje politike izvršenega dejstva. To ni politika, pravi Kissinger, ampak »beg pred njo«. Razlog je enostaven. Brez ameriškega vodstva je težko sprejeti kolektivno odločitev in prevzeti odgovornost. Tedaj postane evropska politika posebej ranljiva. Brez vodstva ZDA Velika Britanija in Francija ne moreta rešiti vprašanja o ravnotežju vpliva ob močni združeni Nemčiji. Ameriška pasivnost sili evropske države v tekmovalnost, ki preprečuje vsako skupno evropsko akcijo. Na to nemoč je še posebej očitno opozoril primer propadlih načrtov za rešitev sporov na tleh nekdanje Jugoslavije. Če je bilo poprej ameriško vodstvo potrebno zaradi ohranjanja ravnotežja s supersilo Sovjetsko zvezo, je zdaj potrebno zato, da bi se Britanci in Francozi otresli strahu pred združeno Nemčijo, največjo gospodarsko in politično silo Evrope po hladni vojni.¹⁴ Na Hrvaškem marsikdo nikakor ne more razumeti, da politiko določajo interesi in da Američani sploh ne oklevajo, ko ob vsakem političnem problemu odkrito vprašujejo: kaj bomo imeli mi od tega?¹⁵ Med hladno vojno so bili interesi ZDA očitni. Po razpadu bipolarnosti sveta in umanjkanju nasprotnih blokov pa interesi in prednosti niso več tako jasni. Prav zato je bilo mogoče, da se je o politiki do Hrvaške in Bosne pojavilo toliko različnih mnenj. Nekatera trdijo, da je vojna v Hrvaški in Bosni zunaj ameriških interesov, da gre za evropsko vojno, s katero se mora ukvarjati Evropa, in da celo Evropa sama ni več v središču pozornosti.¹⁶ Priznavajo sicer, da je balkanska vojna okrnila integriteto zahodne zveze in razdelila evropsko unijo.¹⁷ Warren Christopher pa kljub temu pravi, da vojna v Bosni »ne zadeva naših vitalnih interesov«, da so ZDA tam le iz humanitarnih razlogov in da ameriški strateški interesi pri tem nimajo nič. Tako stališče ima tudi svojo opozicijo. Nekaj uradnikov State Departmenta je protestno zapustilo svoja delovna mesta. Pojavila se je teza, da je ameriški minister za zunanje zadeve na svoji evropski turneji, kjer si je spomladi 1993 prizadeval najti podporo za vojaško akcijo proti Srbom v Bosni, svoje poslanstvo opravljal nerad in zadovoljen, ko ni naletel na ugoden odziv. Po drugi strani pa je nezadovoljni kongresnik Frank McCloskey konec leta 1993 zato zahteval Christopherjevo odpoved, češ da je državni sekretar »okleval in nato namenoma pomešal preprost problem agresije srbskih nacionalistov«, kar je povsod opogumilo ekstremiste in okrepilo rusko imperialistično kampanjo.

Zagovorniki angažirane zunanje politike znajo definirati ameriške interese. Predsednik Clinton jih je določil s prizadevanji za povečanje ameriškega napredka in varnosti ter za promoviranje demokracije po vsem svetu. Brez aktivne politike

¹⁴ Prim.: Tucker, Hendrickson, op. cit., str. 25.

¹⁵ Vsem, ki se ne pustijo prepričati, da je politična akcija nazadnje vedno pogojena z interesom in ne s tradicionalnimi zaveznitvi ali večnimi prijateljstvi, naj bo v poduk opazka iz razprave lorda Palmerstona iz leta 1848: »We have no eternal allies, and we have no perpetual enemies. Our interests are eternal and perpetual, and those interests it is our duty to follow.« (Nimamo večnih zaveznikov in trajnih sovražnikov. Naši interesi so večni in trajni, in dolžni smo jim slediti.) Seveda pa je vedno vprašljivo, koliko so ti interesi prepoznavni in ali so kratkoročni interesi v skladu z dolgoročnimi.

¹⁶ Thomas Halverson tako v sklepu svojega teksta (ki obravnava kontradikcije med ameriško retoriko, polno načelnosti, in resničnimi interesi ZDA v prihodnjih evropskih konfliktih) pravi, da je vsaka večja ameriška intervencija v Evropi, posebej s teritorialnimi četami, povsem zunaj političnih konsideracij in sleherne vojaške logike ter da je tako načeta tudi ameriška pripravljenost za reševanje evropskih sporov. (*Military Intervention in European Conflicts*, ed. by Lawrence Freedman, Oxford, UK, Cambridge, MA, Blackwell Publishers 1994, p. 93).

¹⁷ Daniel Nelson trdi, da varnostni vakuum v Vzhodni Evropi ne ogroža samo postkomunistične Evrope, ampak tudi stabilnost Zahoda (*East European Security Reconsidered*, eds. John R. Lampe and Daniel N. Nelson, Washington, The Woodrow Wilson Center Press 1993, p. 191). V isti knjigi Thomas W. Simons pod naslovom Can the West Afford the East pravi, da bi bili v tem primeru »izzivi za zahodno Evropo celo večji« (ibid., p. 10).

ni mogoče zagotoviti ameriške in zahodne ekonomske ekspanzije, posebej na področju novih tržnih gospodarstev. Zaradi nestabilnosti, negotovosti in ohromljenega razvoja na tleh nekdanje Sovjetske zveze, Vzhodne Evrope in nekdanje Jugoslavije, na primer, ni mogoče realizirati investicij in izvoza na trg z več kot 400 milijoni potencialnih kupcev. Med starimi cilji se ohranja tudi nadaljnje prizadevanje po ustavitvi širjenja in po zmanjševanju svetovnega jedrskega orožja, katerega posedovanje je trajno tveganje. Nove cilje ameriške zunanje politike je pojasnil svetovalec za nacionalno varnost Anthony Lake (na predavanju za John Hopkins' School of Advanced International Studies 21. septembra 1993): v glavnem gre za razširjenje starih ameriških ciljev: 1. krepitev skupnosti tržnih demokracij, 2. konsolidiranje novih demokracij in novih tržnih ekonomij, 3. nasprotovanje državam, ki so sovražne načelom demokracije in trgu, 4. človekoljubna prizadevanja.¹⁸ Tudi podpora novonastalim demokracijam, da bi se na tleh nekdanje Sovjetske zveze in v Vzhodni Evropi postavile na noge, je potemtakem strateški cilj ameriške politike. Za agresije nedemokratskih držav je sploh izrecno rečeno, da ogrožajo vitalne ameriške interese. Ambasadorica v Združenih narodih Madeleine Albright je to tezo pojasnila s primerom vojne v nekdanji Jugoslaviji. Vojna grozi, da se bo razširila na sosednje države, povečuje število beguncev, prenapenja ekonomske zmoglosti Evrope in ogroža varnost širšega prostora.¹⁹ Dejstvo, da ima Milošević proste roke, lahko v resnici prenese konflikt še na Kosovo in v Makedonijo, potem pa se bodo v igre brez meja in za meje vključile še Grčija, Albanija, Bolgarija in Turčija. Henry Kissinger spisek ameriških interesov sklene z ugotovitvijo, da so vanje vključena tudi moralna vprašanja.

Očitno je torej, da ZDA poznajo svoje poglobitve cilje v zunanji politiki, vendar pa nova strategija še ni določila, kako jih je treba in mogoče dosegati. Najočitnejše je to prav v primeru vojne v Hrvaški in Bosni in Hercegovini. ZDA so jasno in izrecno potrdile, da podpirajo integriteto Hrvaške v okviru njenih mednarodno priznanih meja. Veleposlanik ZDA v Zagrebu Peter Galbraith je v intervjuju za »Novi list« 7. oktobra 1993 prebivalcem tako imenovanih srbskih krajin sporočil, da »ne bodo nikoli dosegli svojega cilja, da bi imeli državo, ločeno od Hrvaške«. Svetovna skupnost jih ne bo nikdar priznala. Samostojni, je dejal Galbraith, nimajo niti gospodarske niti politične prihodnosti. Prav tako uradno je bilo zelo jasno povedano, da je vojno povzročila srbska agresija. Tu in tam je bil sicer še vedno govor o državljanski vojni, vendar vedno s pripisovanjem prvobitne krivde srbski strani. Stephen A. Oxman, pomočnik Warrena Christopherja za evropska vprašanja, je 5. oktobra v senatnem odboru za zunanje zadeve dejal, da je glavna ovira za vzpostavitev miru na Hrvaškem »srbsko zavračanje Vanceovega načrta«.²⁰ Ameriška stran se zaveda, da Srbija in Srbi v tako imenovanih krajinah ne želijo sprejeti suverenosti hrvaške države. Še več, ZDA imajo Hrvaško za žrtev vojne in veleposlanik Galbraith je večkrat poudaril ogromno uničenje, ki ga je doživela.

Hkrati si ZDA prizadevajo za mirno rešitev sporov v Hrvaški s pomočjo dogovorov. Menijo, da se Hrvaška izpostavlja nevarnosti in vojaškemu porazu, če poskuša s silo reintegrirati izgubljena ozemlja, in da vojna vsekakor ne bo prispe-

¹⁸ Prim.: Anthony Lake, *U. S. Interests Compel Engagement Abroad, U. S. Foreign Policy Speeches*, USIS 1993, str. 16, 19, 21–26.

¹⁹ Prim. govor Madeleine Albright pred National War College, 23. septembra 1993: *The United States Will Use Diplomacy When Possible, Force When Necessary, U. S. Foreign Policy Speeches*, USIS 1993, str. 29.

²⁰ Stephan A. Oxman, *Politika SAD na Balkanu nepromijenjena* (govor pred senatno komisijo za zunanjo politiko), »Tjedni pregled USIS Ambasade ZDA v Zagrebu, 8. oktobra (list.) 1993, str. 4.

vek k vzpostavljanju končnega stabilnega položaja. Zato vedno znova predlagajo podaljšanje mandata Unproforja in opozarjajo, da bi Hrvaška, če bi skušala problem rešiti s silo, postala soodgovorna za nadaljevanje sovražnosti ter bi tako izgubila pomoč mednarodne skupnosti.

Na tem mestu se postavlja vprašanje: kako torej izvesti mirno rešitev? Predvsem obstaja možnost, ki jo ambasador ZDA pogosto omenja: da bi Srbi iz tako imenovanih krajin sprejeli mirno integracijo, ko bi uvideli, da Hrvaška spoštuje njihove državljsanske pravice in je v bistveno boljšem gospodarskem položaju.²¹ Edina težava je v tem, da sta se secesija in okupacija hrvaških dežel začeli prav zato, ker so velikosrbski načrti zahtevali »vse Srbe v eni državi« in ker se je realizacija tega načrta pričela še pred razpadom jugoslovanske federacije – v času ko je bil na političnem čelu Hrvaške (na položaju predsednika CK ZKH) mož, ki je bil po narodnosti Srb in o katerem ni mogoče reči, da je zanemarjal srbske interese. Očitno je torej, da Srbi brez prisile ne bodo kmalu privolili v reintegracijo.

Drugo in precej bolj realno možnost ponuja povezovanje sankcij proti Srbiji z njeno podporo obnovi celovitosti Hrvaške in z njeno kooperativnostjo pri izvajanju Vanceovega načrta za Hrvaško ter z izvajanjem resolucij Varnostnega sveta. Resolucija VS št. 871 o mirovnem načrtu za nekdanjo Jugoslavijo v resnici pomeni korak, ki morda omogoča pogon vzvodov, ki bodo vplivali na spremembo stališč srbske strani. Ta resolucija je poudarila odločenost Varnostnega sveta, »da zagotavlja spoštovanje suverenosti in teritorialne celovitosti Republike Hrvaške«, nesodelovanje pri izvajanju mirovnega načrta za Hrvaško in vsako vpletanje od zunaj pa bo imelo, pravijo, posledice za udeležence spora, ko bo prišlo do normalizacije stališč mednarodne skupnosti do njih. Tako se sankcije, vsiljene Srbiji, povezujejo tudi z njenim odnosom do Hrvaške in do ravnanja Srbov v t. i. krajinah.²² Sankcije proti Srbiji so bile uvedene povsem rutinsko. Verjetno ni nihče pričakoval, da bodo imele kakršne koli resnejše učinke. Znano je, da je Južnoafriška republika ob pomoči Britancev dolgo živela s sankcijami, ne da bi imela pri tem občutnejše probleme; enako je bilo s Kubo in pomočjo Sovjetske zveze. Nihče ni upošteval dejstva, da so bila vsa komunistična gospodarstva neuspešna in da je to eden najpomembnejših razlogov za propad komunizma. Če k temu dodamo, da je bilo srbsko gospodarstvo eno od manj uspešnih v Jugoslaviji ter da je to gospodarstvo financiralo in gmotno podpiralo vse novejšje srbske vojne na tleh nekdanje Jugoslavije (okupacija Kosova, vojna proti Sloveniji, Hrvaški, Bosni) in da je do nedavnega odkrito vojaško in materialno podpiralo srbsko oblast na zasedenih ozemljih Hrvaške in Bosne, tedaj se ni treba čuditi, da bi bilo to gospodarstvo mogoče zrušiti tudi s spočetka ne najbolj energično blokado. Ta je bila le kapljica čez rob. Na splošno presenečenje se je pokazalo, da so sankcije precej bolj nevarno orožje, kot je bilo videti v začetku. Ambasador Galbraith bo lahko dejal, da so sankcije na Srbijo učinkovale precej močnejše kot na Irak enotedensko bombardiranje. Irak si je od bombardiranja opomogel v letu dni, Srbija pa bo zato, da si bo opomogla od sankcij, potrebovala vsaj desetletje, je dejal Galbraith. ZDA so tedaj doumele, da

²¹ Ameriški ambasador v Zagrebu je večkrat natančno določil glavne smernice politike ZDA do Hrvaške. Prim.: intervjuje v »Novem listu 7. oktobra 1993, »Slobodni Dalmaciji« 9. oktobra 1993, »Večernjem listu« 6. novembra 1993, in v predavanju na zagrebški univerzi 29. septembra 1993 (»Tjedni pregled« USIS Ambasade ZDA v Zagrebu, 8. list 1993).

²² Iz besedila resolucije 871 in ameriških uradnih interpretacij je jasno videti, da se zdaj sankcije nanašajo tudi na ravnanje Srbije pri izvajanju mirovnega načrta za Hrvaško. Razširjeno argumentiranje je Srbijo prizadelo do te mere, da njena propagandna dejavnost nenehno trdi, da Resolucija 871 nikakor ne pomeni nič takega. Prim.: besedilo Resolucije 871 in ameriške interpretacije v: »Tedenski pregled USIS Ambasade ZDA v Zagrebu, 7. list 1993, str. 1–2.).

so sankcije postale pomembno sredstvo za ustavljanje vojne in vsiljevanje pravične rešitve. ZDA se namreč zavedajo, da bi odstop od sankcij za Hrvate pomenil, da je vojna edini način za vrnitev izgubljenih ozemelj.

Naslednjega izmed možnih elementov prisile je ameriška politika našla v mednarodnem sodišču za vojne zločine. To sodišče ima eno samo napako – ne omogoča, da bi se zločinci znašli pred sodniki prej, preden ne pride do njihovega vojaškega poraza. Če jih njihova država ne želi izročiti, mednarodno sodišče pa jih vseeno obtoži, tedaj so to dolžne storiti tudi vse druge države, članice organizacije Združenih narodov. Tako se, na primer, vojnemu zločincu gibanje omeji samo na njegovo lastno državo. Madeleine Albright je opozorila, da bo Clintonova vlada zahtevala sankcije za države, ki nečesto predati zločincev mednarodnemu sodišču za vojne zločine. K temu jo je napotila izkušnja z Libijci, ki so bili obtoženi, da so podtaknili požar v Pan Americanovo letalo pred petimi leti. Proti Libiji, ki se je branila izročiti obtožene, so bile takrat uvedene sankcije, ki so se kasneje še poostrele.

Možen pritisk za ustavitev vojne in za zagotovitev pravične rešitve je lahko tudi predlog tako imenovane globalne rešitve. Čeprav ta možnost ni brez določenega tveganja, saj lahko privede do odstopanja od nekaterih že sklenjenih in za Hrvaško ugodnih rešitev ter do nadaljnega zavlačevanja, se je Srbija očitno bolj boji. Če bi za vse ozemlje nekdanje Jugoslavije uporabili ista merila, kar je ena temeljnih prvin predloga o globalnem pristopu, tedaj bi to pomenilo, da mora biti, vzemimo, tudi merilo zaščite manjšin za vse enako. Če se za Srbe na Hrvaškem zahteva samostojnost ali odcepitev, potem to avtomatično velja tudi za Albance – ne samo na Kosovu, ampak tudi v treh občinah južne Srbije in v Makedoniji, prav tako pa velja isto za Muslimane v Sandžaku in Madžare in Hrvate v Vojvodini. Če pa Srbija svojim manjšinam ni pripravljena zagotavljati posebnih pravic, jih tudi Srbi na Hrvaškem ne morejo zahtevati. Mednarodna skupnost seveda ne more sprejeti srbskega predloga z dvojnimi merili: na Kosovu bi, vzemimo, veljalo zgodovinsko merilo, za hrvaške Srbe pa etnično načelo (odločitev večine prebivalcev na nekem ozemlju). Za zdaj lahko rečemo, da so bile ZDA pripravljene resno preučiti tudi možnost globalne rešitve.

Čeprav je bilo izrecno poudarjeno, da so strateški interesi ZDA na našem ozemlju neznatni in da so v ospredju povsem moralni nagibi (človekoljubni in spoštovanje mednarodnega prava), je vključevanje ZDA vendarle veliko, tudi ko gre za Hrvaško in Bosno. Rekli bi lahko, da ZDA podpirajo Hrvaško in njeno prizadevanje za ponovno integracijo zasedenih ozemelj, vendar je prav tako res, da je ta podpora pogojna. Od Hrvaške zahteva, naj spoštuje demokratična načela, upošteva najvišje standarde človekovih pravic, posebej ko gre za njene srbske sodržavljanke, da se drži predpisov mednarodnega vojnega prava, spoštuje človekoljubne predpise in sodeluje v človekoljubnih akcijah, da ne ogroža celovitosti drugih držav – prej na primer Bosne in Hercegovine. Ameriška stran Hrvatom zameri kršitev pravic srbskih državljanov Hrvaške, posebej če jim ne sledijo pravne sankcije za krivce. Hrvaška naj bi bila odgovorna za ravnanja HVO z Muslimani v Bosni in Hercegovini. Od Hrvaške so zahtevali, naj vpliva na ravnanje HVO. Hkrati je vsako dejanje, ki je spominjalo na poskus po delitvi Bosne in Hercegovine, sprožilo negativno ameriško reakcijo. Christopherjev pomočnik za evropske zadeve Stephen A. Oxman je izrecno poudaril, da je ameriška pomoč Hrvaški odvisna od »konstruktivnih prizadevanj Hrvaške za pomirjanje položaja v Bosni in

Hercegovini«. ²³ Ameriška politika je posebej nevoljno sprejela spor med Hrvati in Muslimani v Bosni in opozorila, da politike Hrvaške ne bo sodila po deklaracijah, ampak po dejanjih. Ni mogoče reči, da vztrajanje pri demokratičnih načelih na Hrvaškem in zahtevah po zaščiti človekovih pravic in manjšin Hrvaški ne ustrezajo, saj brez njih ni možnosti za mirno reintegracijo izgubljenih ozemelj. V hrvaškem interesu je tudi celovitost Bosne in Hercegovine, čeprav se ta iz različnih razlogov pospešeno razpada in je tudi Zahod to dejstvo kljub vsem nasprotujočim si deklaracijam že sprejel. ²⁴ Hrvaška iz moralnih razlogov in lastnega političnega interesa ne zagovarja kršitev vojaškega prava, posebej vojnih zločinov ne. Nobenega dvoma torej ni, da Hrvaška sprejema politične pogoje, ki jih postavljajo, saj je to v njenem interesu, še zlasti pa je to pogoj za zagotovitev podpore ZDA.

Prav tako mora biti jasno, da je demokracijo in zaščito človekovih pravic v vojnih razmerah težko razvijati – če o razmerah vojaških strahot in izgubljenih življenjih niti ne govorimo. Ustavitev vojne ima torej vsekakor najvišjo prednost. Aktivna politika ustavitve vojne in reševanja sporov med različnimi političnimi interesi, ki ne bo nagrajevala agresorja, postaja nesporna moralna dolžnost vseh, ki lahko kaj storijo. In jasno je, da ZDA lahko storijo največ.

Za Hrvaško je velikega pomena dejstvo, da ZDA ne želijo izoliranega reševanja položaja v Bosni in Hercegovini brez rešitve za Hrvaško. Ameriški avtorji zagotavljajo, da je bosanski problem nerešljiv brez hkratnega pozitivnega odgovora na hrvaško vprašanje. Jasno jim je, da je za bosanskimi Srbi Srbija. Tucker in Hendrickson celo pravita, da »zanikovanje tega dejstva samo potrjuje Miloševićev sloves lažnivca«. ²⁵ V bosanskem primeru so bile ZDA pripravljene iti najdlje. Spomladi 1993 se je predsednik Clinton zavzel za zračne napade, povezane z ukinitvijo embarga na orožje za Muslimane. ZDA so pripravljene na sodelovanje svojih vojakov v okviru NATA v prizadevanjih za zagotovitev mirovnega načrta za Bosno, če bo do njega prišlo. Vendar pa tudi v primeru Bosne ZDA niso pripravljene samostojno prevzeti odgovornosti in začeti z vojaško akcijo, ki bi prinesla mir in politično rešitev. Takšnemu ugovoru seveda vedno sledi vprašanje z ameriške strani: ali bi bilo dosedanji ameriški politiki mogoče najti alternativo? Odgovor je v grožnji s silo, ki jo je spomladi leta 1993 predsednik Clinton usmeril proti bosanskim Srbom. Grožnja zračnega napada je bila dovolj, da je Karadžić podpisal Vance-Ownov načrt za Bosno in da je Milošević pričel sodelovati. Ko pa so po neuspešnem poskusu, da bi tudi evropski zavezniki pristali na uporabo sile, ZDA opustile misel na zračne napade, je tudi Karadžić odstopil od podpisa.

Tudi tu se postavlja vprašanje o ameriškem interesu na tem ozemlju.

Seveda gre vedno za razmerje med interesi in stroški, potrebnimi za realizacijo teh interesov. Klavrn izid intervencije ameriške vojske v Somaliji je povzročil strah pred neuspehom in visokimi izdatki slehernega vojaškega posega. Srbska propaganda je skušala zahodne vojaške eksperte še dodatno prepričati, da se bodo v Bosni znašli v vlogi, ki so jo imeli Američani v Vietnamu, kjer tuje osvajalne sile niso mogle dobiti vojne. Na večini bosanskega ozemlja pa so osvajalci Srbi. Zagotavljanje, da vojaška intervencija v Bosni in Hercegovini ne bi bila uspešna, je prej izraz političnega strahu pred morebiti previsoko politično ceno. Nobenega dvoma namreč ni, da so zahodne sile dovolj močne, da intervencija ne bi smela biti

²³ Oxman, op. cit., str. 4.

²⁴ Rekli bi lahko, da je tudi zadnji predlog, načrt t. i. Kontaktna skupina za Bosno in Hercegovino, rešitev, ki nasprotuje načelom, po katerih naj bi se še naprej ravnala mednarodna skupnost. Načrt predvideva delitev Bosne in, še več, s tem ko sprejema rezultate osvajanj, nagrajuje agresorja in nasilne spremembe ozemeljskih meja.

²⁵ Prim.: Tucker, Hendrickson, op. cit., str. 20.

problematična in da bi selektivni zračni napadi prinesli politične rezultate. Strah pred vojaško intervencijo je v ameriških bojnih vrstah porodil duhovito misel (spodbujeno z uspehom »Puščavskega viharja« proti Iraku, neuspehom v vietnamskih pragozdovih in strahom pred bosanskimi planinami): »We do deserts. We don't do mountains and jungles.« Delamo v puščavah. V hribih in džunglah ne delamo.)

Tistemu, kar se v notranjeameriških debatah že dlje ponavlja, je mogoče na koncu dodati še nekaj tez o možnem ameriškem interesu v Hrvaški in Bosni. Predvsem gre za popuščanje nekaznovanemu nasilju, ki bi lahko postalo nalezljivo in bi lahko v spore zapletlo precej bolj občutljiva žarišča z veliko težjimi posledicami.²⁶ Drugič, balkanska kriza ogroža enotnost Zahoda in ameriški leadership (vodstvo). V primeru morebitne prihodnje potrebe po zahodni enotnosti, bi se lahko prav to izkazalo za usodno. Tretjič, vprašljivi postajajo tudi procesi transformacije v drugih nekdanjih komunističnih državah. Trajna nestabilnost bi ogrozila demokratične in tržne spremembe. Četrtič, vojna bi se utegnila širiti tudi na sosednje države, s čimer bi postali stroški njenega umirjanja še višji. Petič, izgubljajo se možnosti gospodarske ekspanzije, še posebej, če bi se dogajanje preneslo na ozemlje nekdanje ZSSR. Šestič, izkazalo bi se lahko, da položaj po hladni vojni niti ni boljši od položaja med hladno vojno. Takrat je grozila jedrska vojna, zdaj pa so vsak dan na vrsti regionalni in lokalni spopadi, ki jim ni videti konca, če ne bodo že v začetku deležni pozornosti. Pojav Žirinovskega v Rusiji je dokaz, da je skrajni čas za ukinitvev sedanjih kriznih žarišč v Evropi že tu, če želimo preprečiti, da bo nasilni diktator iz Rusije krenil na osvajalne pohode. V nasprotnem primeru bodo ta žarišča postala oporišča precej nevarnejših osvajanj, kot so danes srbska.

Hrvaška mora, tako kot njene sosedje, zelo resno jemati ameriško politiko na tem ozemlju. Ponovno vključevanje ozemelj in napredek Hrvaške zahtevata, da se interese ZDA pripozna kot pomemben dejavnik trenutne politične realnosti, ki bi lahko bil celo odločilen. Opozorilnih znakov zato bi smeli spregledati – še posebej zato ne, ker so praviloma v prid hrvaškim prizadevanjem. Po črti, po kateri je tekla do zdaj, se je ameriška politika nadaljevala tudi v letu 1994. Ne glede na lastna nihanja in na pomanjkanje podpore zaveznikov politika ZDA že kaže prve oprijemljive rezultate. Predvsem zaradi ameriških prizadevanj je v Bosni in Hercegovini prišlo do pozitivnih premikov. Resna grožnja z zračnimi napadi sil NATO je prekinila nenehno bombardiranje Sarajeva. Zračni napadi na bosanske Srbe so, četudi niso bili zelo agresivni, vendarle odprli pot tudi nekaterim drugim rešitvam. Spet je bilo mogoče odpreti letališče v Tuzli, prekinjena je bila vojna med Hrvati in bosanskimi Muslimani v Bosni in Hercegovini, podpisani so bili washingtonski sporazumi in sklenjen dogovor o federaciji bosanskih Hrvatov in bosanskih Muslimanov v Bosni in konfederaciji Federacije Bosne in Hercegovine s Hrvaško.²⁷ Prav tako je nastal načrt t. i. Kontaktne skupine za mirno rešitev bosanske krize. Srbi niso sprejeli predloga kontaktne skupine o razdelitvi ozemlja v razmerju 51% za federacijo bosanskih Muslimanov in Hrvatov in 49% za srbsko stran, kar je pripeljalo do taktičnega umika, ki ga je

²⁶ Morda bi lahko dejali, da se je tudi najnovejši poskus Iraka, ki je jeseni 1994 spet pomaknil svoje čete proti kuvajtski meji, navdihoval z Miloševićevimi nekaznovanimi napadanji in upiranjem izvajanju zahtev mednarodne skupnosti.

²⁷ Besedilo washingtonskih sporazumov, ki so jih podpisali predstavniki vlad Hrvaške, Bosne in Hercegovine in predstavniki bosanskih Hrvatov, je skupaj s sprejetimi besedili federativne ustave in konfederativnega sporazuma objavljeno v USIA Wireles file, 3. marca 1994, str. 7–14.

bil prisiljen napraviti Milošević. Da bi omilila sankcije, ki so resno načele srbsko gospodarstvo, je Srbija sprejela blokado bosanskih Srbov na Drini.

Tudi pri reševanju hrvaškega vprašanja je slutiti pozitivne premike. Podpis washingtonskih sporazumov je premagal nezaupljivost zunanje politike ZDA do Hrvaške. Ameriška doslednost in pozitivni premiki v Bosni so skupaj z učinki sankcij v Srbiji naposled omeščali srbsko stran, da je začela razmišljati tudi o morebitnem sprejemanju miroljubnih rešitev za reintegracijo okupiranih hrvaških zemelj. Ponovno so stekli pogovori med Hrvati in srbsko stranjo in prvokrat so uradni predstavniki Srbije dejali, da morajo hrvaški Srbi rešitev svojih problemov poiskati kot narodnostna manjšina v okvirih hrvaške države. Kot v vsaki vojni so tudi v tej pogajalske pozicije odvisne od vojaških in vseh drugih možnosti vpletenih strani. Bosanski Srbi zaenkrat zavračajo mirno rešitev. Očitno je, da njihovi vodje svojih osebnih perspektiv ne vidijo zunaj vojaške opcije. Število zločinov, ki so jih zakrivali bosanski Srbi, dosega skorajda biblijske razsežnosti, kar v praksi pomeni, da njihovi vodje rešitev iščejo izključno v nasilnem ohranjanju osvojenih ozemelj. Na drugi strani je res, da bosanskim Muslimanom to ustreza. Dobro organizirana in številčno premočna vojska bosanske vlade ima v zadnjih mesecih stalno pobudo, zavzema strateške položaje in postopno osvaja ozemlja. Na svoji strani ima ameriško politično podporo, ki se izraža tako v diplomaciji (pobuda za enostransko ukinitve embarga na orožje bosanski vladi) kot tudi na vojaškem področju (odločnejši odgovori NATO-vih zračnih sil proti bosanskim Srbom).²⁸ V isto smer gredo tudi gospodarske sankcije proti Srbiji. Milošević je od preprečenega bombardiranja Sarajeva (spomladi 1994) naprej pravzaprav prisiljen popuščati. Morda bi lahko rekli, da gre za nekakšen plazeči Stalingrad Slobodana Miloševića. Govorimo o več dejavnikih: če se bodo nadaljevali vojaški uspehi bosanske vlade, ki jih bodo spremljali ameriška podpora, NATO-va zračna zopora in erozivni učinki sankcij v Srbiji, lahko v Bosni in Hercegovini pride do nepričakovanih preobratov. Ne gre le za spremembo pogajalskih pozicij v korist bosanske vlade in Republike Hrvaške. Ozemeljska celovitost Hrvaške in Bosne in mir na ozemlju nekdanje Jugoslavije sta mogoča le ob zlomu velikosrbskega projekta. Ključ za rešitev je spet v Bosni. Če bi tam prišlo do vojaškega zloma Karadžićevih Srbov, bi to, tudi brez njihovega popolnega poraza, nedvomno povzročilo bistvene spremembe v razmerju sil v celoti, vplivalo bi na položaj v Srbiji, pa tudi na položaj Srbov v conah UNPA na Hrvaškem. Tedaj bodo seveda vsi prejšnji načrti za Hrvaško in Bosno povsem zastareli. Mednarodna skupnost bo lahko v tem primeru zares načelna – ne le v besedah, temveč tudi v dejanjih. Realno bo postalo nemogoče, da bi nagrajevali agresorja, in celovitost Hrvaške in Bosne ne bo vprašljiva. Tedaj se bo strel Gavrila Principa iz leta 1914 vrnil kot bumerang.

²⁸ Po uspešni intervenciji na Haitiju in demonstraciji moči, ki je odstranila grožnje Iraka Kuvajtu v jeseni 1994, lahko sklepamo, da sta samozavest in samouzaupanje ameriške politike vse večji. Pričakujemo lahko, da bo trdno stališče proti agresivni srbski politiki tudi vnaprej stalnica politike ZDA na ozemlju nekdanje Jugoslavije.